

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายการศึกษาในแผนการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2520 กำหนดว่า "การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตลอดชีวิต เพื่อมุ่งสร้าง เสริมคุณภาพของพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคม..." หน่วยงานหรือสถาบันที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในฐานะแหล่งความรู้ให้การอบรมเพื่อพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองดี อันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ เบื้องต้นก็คือ "โรงเรียน" ซึ่งจัดเป็นสถาบันทางสังคมหน่วยหนึ่งที่ทำหน้าที่ให้การศึกษารอบรอบปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม ตลอดจนการเสริมสร้างประสบการณ์ทางสังคมให้แก่ นักเรียน ดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524 : 25) และ มบุญ คุ้มดี (2517 : 29) กล่าวถึงหน้าที่และบทบาทของโรงเรียนว่า โรงเรียนนอกจากเป็นแหล่งฝึกเยาวชนของชาติให้ ออกไปสู่สังคม เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ทางด้านสังคมประจักษ์ด้วย คือสอน ให้เด็กรู้จักและเข้าใจการปฏิบัติตัวในสังคมโรงเรียน ซึ่งสังคมโรงเรียนจะเป็นเสมือนสังคม จำลองที่จะให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยและเรียนรู้ชีวิตจริงต่อไป

โรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญ เพราะเป็นที่ให้การอบรม เด็กที่อยู่ในวัยระหว่างวัย เด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ ถ้านักเรียนได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของความ เป็นพลเมืองคืออย่าง เหมาะสมและมีประสิทธิภาพแล้วก็จะสามารถทำให้นัก เรียนพัฒนาบุคลิกภาพและมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ดังนั้นโรงเรียนจึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อชีวิตนักเรียนมาก จะเห็นได้ว่าระยะเวลาที่นักเรียนอยู่ในโรงเรียนนั้นเป็นระยะเวลายาวนาน จนมีผู้กล่าวถึงความสำคัญของโรงเรียนว่าเป็นเสมือนบ้านที่สองของนักเรียน ตลอดระยะเวลาที่นักเรียนอยู่ในโรงเรียนนั้นนักเรียนจะต้องเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ตั้งแต่อาคารเรียน สภาพห้องเรียน บริเวณโรงเรียน ระเบียบวินัยของโรงเรียน การอบรมสั่งสอนของครู รวมทั้งบรรยากาศ การอยู่ร่วมกันของนักเรียนและครูในชั้นเรียน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีอิทธิพลหล่อหลอมจิตใจนักเรียนทั้งในด้านระเบียบวินัย ค่านิยม และการใช้ชีวิตร่วมกัน ดังที่ บรรจง ชูสกุลชาติ

(2530 : 79) ไกวิท วรพิพัฒน์ (2531 : 35) และ เลียนวาร์ด เอส เคนเวิร์ธธี (Leonard S.Kenworth 1962 : 36) มีความคิดเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับความสำคัญของสภาพแวดล้อมของโรงเรียนว่า สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนคือ ครู - อาจารย์ และสถานศึกษา ตลอดจนบริเวณโรงเรียนที่สะอาดร่มรื่น แจ่มใสมีชีวิตชีวา วัสดุอาคารสถานที่ ที่ได้รับการดูแลพร้อมที่จะให้ครูและนักเรียนได้ใช้ตลอดเวลา อันทำให้นักเรียนมีความสะดวกสบายทางกายภาพและทางอารมณ์ ย่อมทำให้ครูและนักเรียนมีจิตใจที่แจ่มใส รักความสงบเรียบง่าย ก่อให้เกิดความรักภูมิใจในสถาบัน และส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในเรื่องนี้กรมสามัญศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ได้เล็งเห็นความสำคัญและได้ประกาศเป็นแนวนโยบายปฏิบัติในทิศทางการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา ข้อที่ 2 ว่า (หน่วยศึกษานิเทศก์ 2531 : 4) "กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของโรงเรียนจะมีส่วน เสริมสร้างความคิด จิตใจ และคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ได้..."

สภาพแวดล้อมของโรงเรียนตั้งแต่ที่ตั้ง ลักษณะอาคารสถานที่ บริเวณ รวมทั้งบรรยากาศการอยู่ร่วมกันของนักเรียนและครูในชั้นเรียน จะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ดังงานวิจัยของ ทรงพรพรรณ วายโสภา (2531 : 99) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามความคิดเห็นของครูและนักเรียน เห็นว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนมาก ได้แก่ การเดินทางไปโรงเรียนสะดวกและรวดเร็ว บริเวณโรงเรียนสะอาดร่มรื่น มีที่พักผ่อนเพียงพอ ห้องเรียนมีเนื้อที่พอเพียงในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก ระบบแสงเสียง และการถ่ายเทอากาศ ในชั้นเรียนมีสภาพที่เหมาะสม ห้องสมุดมีหนังสือให้ค้นคว้าอย่างพอเพียง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีความอบอุ่น ครูมีความเข้าใจนักเรียน มีความเป็นมิตร และคอยช่วยเหลือนักเรียน นักเรียนด้วยกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คอยช่วยเหลือและเป็นมิตรต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สำเริง บุญเรืองรัตน์ (1978 : 26) ที่ศึกษารูปแบบผลการเรียนในโรงเรียนว่า การจัดระบบโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อผลการเรียนของนักเรียนในโรงเรียน รวมทั้งตรงกับผลการวิจัยของ ประนอม ทวีกาญจน์ (2525 : 61) ที่ศึกษาผลการเรียนเดิม สภาพแวดล้อมทางบ้าน บรรยากาศในชั้นเรียน คุณภาพของการสอน กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริม

ประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า บรรยากาศในชั้นเรียนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน โดยครูเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และคอยสนับสนุนเอาใจใส่ให้คำแนะนำ ทำให้นักเรียนเกิดความอบอุ่น ความพึงพอใจ อันเป็นแรงกระตุ้นให้นักเรียนมีความตั้งใจเรียนและมีโอกาสเรียนสำเร็จมากขึ้น

จากข้อคิดเห็นรวมทั้งข้อเสนอแนะและผลการวิจัยข้างต้น จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมของโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นอาคารเรียน ห้องเรียน บริเวณโรงเรียน ระบบแสงสว่าง การถ่ายเทอากาศ เครื่องอำนวยความสะดวก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน จะมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ของ เจตคติ สถิติปัญญา และสังคมของนักเรียนและครู ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนจึงมีความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพราะลักษณะวิชามุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพตามความต้องการของสังคม ให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความรู้ เจตคติ ความรู้สึก และค่านิยม ตลอดจนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับสภาพความจริงในสังคมได้ ดังจุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 (2533 : 1) ระบุไว้ชัดเจน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนว่า เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ตลอดจนเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และมุ่งมั่นทำประโยชน์ให้แก่สังคมในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับที่ โรเบิร์ต ดีบาร์ (Robert D. Barr 1977 : 69) ได้อธิบายถึงลักษณะวิชาสังคมศึกษาว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม ความคิด ความเข้าใจ มุ่งให้เยาวชนเข้าใจตนเองและสังคม ทั้งยังส่งเสริมคุณลักษณะและทักษะในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีในการสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น เพราะลักษณะวิชาจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

จากความสำคัญและลักษณะวิชาสังคมศึกษาดังกล่าว การจัดการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษาจึงต้องมุ่งพัฒนาเด็กให้มีความรู้ทั้งในด้านวิชาการและการฝึกฝนประสบการณ์ ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยยึดหลักปรัชญาพัฒนาการ (Progressivism) หรือปฏิบัตินิยมหรือการเรียนรู้โดยการกระทำ โดยเฉพาะกิจกรรมที่พัฒนาความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น รับผิดชอบตนเองและส่วนรวม

ตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น การเลือกหัวหน้าห้อง คณะกรรมการนักเรียน เพื่อเปิดโอกาส ให้เด็กรู้จักปกครองตนเองในระบบประชาธิปไตย โดยการ เลือกตัวแทนของคนเข้ามีส่วนร่วม ในการบริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นการฝึกเด็กให้เป็นพลเมืองดีและรู้หน้าที่ปฏิบัติได้ถูกต้องต่อไปใน อนาคต และการที่จะให้บรรลุจุดประสงค์ของวิชาที่มุ่งความเป็นพลเมืองดีในอนาคตนั้นจำเป็นที่ จะต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทดลองปฏิบัติ ดังที่ วิลเลียม แทรมบูรีโน (William Tramburrino 1966 : 245) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่จะพัฒนานักเรียนให้มี ลักษณะและพฤติกรรม เกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองดีว่า โรงเรียนควรจัดประสบการณ์และสภาพ แวดล้อม ในโรงเรียนให้ เป็นแหล่งที่นักเรียนจะได้ฝึกฝนการดำเนินชีวิตในฐานะพลเมืองดี เพราะการเรียนรู้เกี่ยวกับการ เป็นพลเมืองดีแต่เพียงในห้องเรียน เพียงอย่างเดียวจะไม่สอดคล้อง กับชีวิตจริง ดังนั้นการสอนจะต้องมีการปฏิบัติ เพราะการเรียนรู้จากตำราเพียงอย่างเดียวจะไม่ เพียงพอและไม่ได้ผล การจัดการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษาจึงควรส่งเสริมทั้งความรู้ ควบคู่กับการปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ได้จากการ เรียนในห้องเรียน

สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2530 : 104) ได้ตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2529 ปรากฏว่า นักเรียนทุกเขตการศึกษาทั่วประเทศมีผลสัมฤทธิ์การ เรียนด้านความคิด เฉพาะ อย่างยิ่งค่าเฉลี่ยวิชาสังคมศึกษา เมื่อเทียบกับ เกณฑ์ที่กำหนดจะอยู่ในระดับที่ควรปรับปรุง เพราะ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 ของคะแนนเต็มมีเพียงร้อยละ 29 ของนักเรียนทั้งหมดเท่านั้น นับว่า เป็นปริมาณที่น้อยมาก แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษายังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ เท่าที่ควร ดังนั้นนอกจากการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว ควรจะได้พิจารณาถึงการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนควบคู่ กันไปด้วย เพราะการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้ เอื้อต่อการ เรียนการสอนอย่าง เหมาะสม จะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และดังที่ได้อธิบายแล้วว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษานั้นจำเป็นต้องส่งเสริมให้ เด็กได้ เรียนรู้ทั้ง เชิงทฤษฎีและ ปฏิบัติควบคู่ไป ฉะนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาสามารถบรรลุจุดประสงค์ ของวิชาและจุดประสงค์ของการศึกษาที่มุ่งความเป็นพลเมืองดีให้แก่ นักเรียน จึง เป็นหน้าที่ของ โรงเรียนที่จะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการ เรียนการสอนวิชาสังคมให้มาก เพราะจะ เป็นพื้นฐานสำคัญที่นักเรียนจะนำความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับในโรงเรียนไปปฏิบัติใน ฐานะพลเมืองดี

ดังนั้นผู้วิจัยซึ่งเป็นครูสังคัมศึกษาระดับมัธยมศึกษา จึงสนใจศึกษาความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนว่า เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษามากน้อยเพียงใด โดยหวังว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารโรงเรียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะได้นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษาตามการรับรู้ของครูสังคัมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ในด้านต่อไปนี้

1. สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ
2. สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ
3. สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนตามที่เป็นจริงที่เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษา ตามการรับรู้ของครูสังคัมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ในด้านต่อไปนี้

- 1.1 สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ
- 1.2 สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ
- 1.3 สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาสังคัมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้น

ครูสังคัมศึกษาตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษาตามสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เป็นจริงซึ่งตนรับรู้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา หมายถึง ลักษณะของสภาพแวดล้อมของโรงเรียนในด้านกายภาพ ด้านวิชาการ ด้านการบริหารและการจัดการ ที่มีส่วนช่วยหรือสนับสนุนการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้วิจัยศึกษาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษาใน 3 ทาง คือ

สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน ห้องเรียนหรือห้องประกอบอื่น ๆ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนระบบแสงสว่างและการถ่ายเทอากาศ

สภาพแวดล้อมด้านวิชาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน อันจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

สภาพแวดล้อมด้านการบริหารและการจัดการ หมายถึง บรรยากาศสภาพการดำเนินการใด ๆ ที่จะทำให้การปฏิบัติงานสำเร็จลงด้วยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในโรงเรียน ในลักษณะของการส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารกับครู ครูกับครู ครูกับบุคลากรที่ทำงานต่าง ๆ ในโรงเรียน และกับบุคคลภายนอกที่มาเยือน

การรับรู้ของครูสังคมศึกษา หมายถึง ความรู้สึก ความเข้าใจ การรับทราบ และการสังเกตของครูสังคมศึกษา เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา

โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษา สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางแก่ครูสังคศึกษาในการจัดและปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคศึกษา
2. เป็นแนวทางแก่ผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาปรับปรุงการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาสังคศึกษาให้มากยิ่งขึ้น
3. เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อไป